

Fatal [S. xvii, ross., romanç popular]: «una fatal aventura - vaig a contà / del famós Pau Xemeneya - del Ampurdà / ---», MilàF (*Romll.*, 120.1); pres del ll. *fatalis* 'profètic', 'marcat pel destí'; «~: fatalis», «*fatalment*», Lacav.; *fatalitat* [Lacav.], *fatalment* [*Curial*, Lacav.]; *fatalisme* i *fatalista* [Lab. 1839].

Cpr.: *Fatidic* [Lab. 1839], pres del ll. *fatidicus* 'el qui o el que anuncia el fat', compost amb *dicere* 'dir'.

¹ *Canigó* II, 36; que en el cant XII fa parlar la *Fada de Ribes, les de Roses i Banyoles*, etc. I hi posà la nota: «*fada*, paraula usada per nostres clàssics y viva encara a Mallorca, és sinònima dels mots --- goja, aloja, encantada y dona d'aygua, que gastam en la Llegendà». En efecte, enlloc no he sentit *fada* en els nostres Pirineus, ni en els aragonesos (p. ex. a la Vall de Gistau constato que els és estrany, tant en aquesta forma com *fasta*, 1965). — ² Variant de la fórmula mallorquina *per la fatifat* o *per fat-i-fat* que l'arabista Jaume Busquets explica molt raonablement en l'article *fatifat* d'*AlcM*. Els literats i folkloristes eivissencs haurien de confirmar si aqueixa variant és popular a Eivissa. — ³ Un abstracte corresponent tindria la forma *faduguesa*, que no recullen *AlcM* ni *DAG*: aquest porta un *faduguesa* (datant-ho dels Ss. xiv i xv) que potser és mala lectura per *faduguesa*.

FAT, II, adj. 'mancat de seny, toix', 'insípid, sense sal, sense gràcia', del ll. *fātūus* que té també tots dos significats. □ 1.ª doc.: S. XIII.

En les *VidesR* s'aplica tant a les persones com a les paraules: a aquelles amb el sentit de 'foll, neci', a aquestes més aviat amb el matís de 'imprudent, blasmable, dolent': «aquela nuyt al papa fo revelat que él reseberia ab eles la corona de martiri --- renuncià a la dignitat e al seu ofici; on, con tots l'escridessen --- qui-s pensaven que él falís, per so car él gequia la bispalia, e seguia aqueles femnes *fades* (so-ls era viyares), él per so no estec que --- él desemparà la sef<I>la apostolica ---», 229v2 (n. 24) traduint «post quasdam mulierculas *fatuas* ire vellet» (703); «li dix que oràs los déus --- e Senta Agata li respòs: —Auñes, ome foll! Les tues paraules són *fades* e vanes, e so<I>len l'àer; --- O home mesquí, senes sen --- com vols tu que eu aor péres, e que eu leys lo Déus del Cel ---», f° 66v2 (n. 103) traduint «*fatua* --- et vana, aerem maculantia et iniqua» (i cf. el gloss.); agreujant-se aquest matís, i aplicat a cosa, arriba a 'dolent' (*fada albergada*, Jaume I).

També és freqüent en Llull i en diversos textos del S. xiv; en Eiximenis, aplicat a una dona que es creu ser millor del que és: «vejats com sots bé orada e encogada, que ja estats gran e *fada*, e que encara no sapiats ne cregats a nengú que hajats la cara torta» (*Terç*, *NCl.* VI, 63, que Olivar glossa «vanitosa»); anàlogament les frases «quina noia més *fada*», «és un homo que no diu mai res: és tan *fat*» que *AlcM* recull en terra gironesa i balear, «riu com un *fat*» que el *DAG* cita d'una vella font mallorquina, i «creurà que per leusengeria lo-y digues, o cuydar-s'a que la tingues

per *fada*», traduïnt «*ipsam fatuam reputare*» en el *De Amore* d'Andreu el Capellà.

L'acc. aplicada als menjars (que ja es troba en llatí, des de Plaute) avui segueix viva pertot (fins a Eivissa, «soso», PzCabr.), si bé el llenguatge ciutadà (sobretot a Bna.) tendeix a prescindir-ne, abusant de *dolç*, la temim ja clarament en el S. xv (*AlcM*, § 3 i en Joan Esteve, *DAG*.); «*fat* y dessaborit, sens sal: *fatuus*, insípídu; *fat* de *grassa* demasiada: *pinguis*», OPou (*ThPu.*, 193).

A Pallars i Ribagorça s'usa popularment *fato*, *fasta*, per 'estúpid, toix': Pol defineix «*fato*: tonto» a la Vall d'Àneu (p. 18) i jo ho he sentit a diversos pobles pirinencs d'aquest sector; en particular a Surp contaven històries d'«aquell egguassé mig *fato*» (1958); i a dos pobles distints a la Terreta¹ vaig sentir que deien *no sigues fasta* a una noia (1957); *fato* en el Flamicell (*AlcM*); altrament continua així per l'Alt Aragó: «O dirá algún *fato*, algún simplot» (objecten a S. Juan de Gistau en preguntar-los per una forma aragonesa antiquada); i a Bielsa, en preguntar pel contrari de *listo* contesten *fato* (1965).

A l'Alt Aragó aqueixa forma *fato* podria ser la correspondència fonètica normal del nostre *fat* i prolongació fonètica del ll. *FATUUS*; però en el Pallars més aviat fa l'efecte d'una forma semi-culta de *fat*, sense que una supervivència hereditària pre-catalana es pugui descartar. D'ací *fatejar*. D'altra banda és sens dubte vella herència local en el Maestrat, on GaGirona, localitzant-ho a Benassal, registra «*fado*, *-da*: desaborit, sense gust, per falta de sal o altre condiment: *té un gust fado*». Com que allà, si fos aragonesisme, més aviat hauríem d'esperar *fato*, és de creure que sigui mot d'herència mossàrab, passant a través de *fáto* de l'àrab dels moriscos locals (és sabut que els cat. repobladors sentien la *f* emfàtica de l'àrab com a *d*).

Per a la història dels representants romànics de *FATUUS* és important, en el *DCEC* (més que *FATUO*) l'article ENFADAR, on tracto, encara més que del castellà, de la descendència del mot llatí en portuguès i en gallo-romànic: veg. especialment sobre l'explicació del fr. *fade* (que tots els romanistes explicaven malament) la meua llarga nota 3 a aquell article, i per a pall. *estar enfadat* veg. allí nota 7.

Per via erudita el ll. *fatuus* va ser pres modernament: *fat*u [fátuo Belv.]; *fatuitat* [Llull, Eiximenis, en el qual se cita també *faduitat*; *DTol.*]; *infatuar* [Belvitges]; *infatuació*.

DERIV.: *Fadàs*. *Fadejar* [S. XIII, *VidesR*]: «nuls temps no-s ris en guisa que-n *fadegés*» [f° 178r2, trad. *ad ridendum*, 531.26]. *Fadenc* [1372, Jacme Marc]. *Faderia*. *Fadesa* [*VidesR*]: «disia que *fadesa* o negligència demostrava qui menyspreava sos vestiments», f° 178v2 (trad. «negligentis aut inaniter apud se gloriantis», 531.21); «*fadea*: pinguïtudo, fatuitas», OPou [*ThPu.*, 193]. *Fador* [Lacav.].

Fadolla 'combinació financera falsa': «en temps fort breu / se descobriren / e li s'obriren / moltes bambolles, / cambis, *fadolles* / e violaris / --- / puys, abatuts, / ells se-n fugiren», JRoig (*Spill*, 1265); hapax